

вреду и базични сектор – држава је остварила резултате који се могу сматрати релативним успехом. Овај велики привредни експеримент је испунио свој главни циљ чак и када је, због непосредне војне претње, готово половина укупних инвестиција морала бити преусмерена у војну индустрију.

Он је трајно трансформисао Југославију из заостале аграрне земље у модерну индустријску државу и поставио чврсте темеље њене будуће макроекономске структуре.

Оињен Томић

Слободан Селинић.

Стамболић. Моћ, издаја, шраједига.
Београд: Вукотић медиа, 2025, 293.

Слободан Селинић, научни саветник Института за новију историју Србије, један је од најплоднијих истраживача своје генерације, који је готово целу своју научну каријеру посветио истраживању социјалистичког периода југословенске историје. Након веома утицајних и цитираних радова, монографија и зборника посвећених спољној политици и билатералним односима, последњих десетак година веома интензивно истражује политички и друштвени развој Србије у другој Југославији. Његове монографије и научни радови објављени у поменутом периоду баве се темама од највећег значаја: Уставом из 1974. и његовим последицама, српским комунистима и властима у периоду од смрти Јосипа Броза Тита до доласка на власт Слободана Милошевића, језичким сукобом у социјалистичкој Југославији, питањем спољног дуга и његовог утицаја на односе у југословенској федерацији током осамдесетих година, Мемо-

рандумом САНУ и реакцијама на њега. Није претерано рећи да се овим темама Селинић сврстао у најужи круг истакнутих истраживача који у академском маниру и без личних политичких или идеолошких пристрасности проучавају овај осетљив период југословенске историје. Када је реч о колегама из Србије, он је дефинитивно дао највећи појединачни допринос.

Иван Стамболић обележио је једно раздобље у развоју српских партијских кадрова, представљајући ону снагу која је у пензију испратила старе, ратне и револуционарне кадрове, а потом на велика врата увела генерацију руководиоца коју је персонализовао његов ученик, штићеник, сарадник, а потом и крвник – Слободан Милошевић. Годинама је позиционирање Стамболићевог места у историји Србије и објективно вредновање његове политичке биографије било готово немогуће, услед сенке коју је на њега бацала чињени-

ца да је био политички отац Милошевића, човека чија је владавина оставила последице које су превазилазиле државне границе Србије, док су његово убиство и трагична судбина такође наметали наративе и тумачења која су више била одраз емотивне реакције, него последица темељног научног истраживања. Селенићева књига *Ћшамболић. Моћ, издаја, ѿраједија* први је покушај научне историографије да детаљно реконструише политичку биографију човека који је готово пуну деценију био централна личност политичког живота у Србији, а близу тридесет година важан фактор у политичкој и јавној сфери.

Слободан Селенић се, пишући поменућу књигу, нашао пред својеврсним изазовом, да свој академски стил и анализу снажно ослоњену на архивска документа и друге историјске изворе, прилагоди потребама једног комерцијалног издања, намењеног широј јавности. У погледу стила и динамичности рукописа успео је у великој мери да одговори овим захтевима, заузврат обезбеђујући и себи и научној историографији веома важну компоненту књиге: фусноте и могућност да реферише на историјске изворе, тамо где је сматрао да је то од највеће важности. Овај компромис са тржишно оријентисаним издавачем омогућио је да књига задржи квалитет научне монографије, и може послужити као веома срећан узор миорења академског наратива и ко-

мерцијалних амбиција. Чини се да му је подједнако успешно пошло за руком да редукује хеуристичку анализу историјских извора на ниво који не оптерећује динамичан ток излагања, али и даље омогућава високу поузданост и утемељеност тумачења и закључака.

Селенићева монографија представља детаљну биографију Ивана Стамболића, са доминантним фокусом на његову политичку каријеру. Ауторова анализа заснована је на великом броју архивских докумената из Државног архива Србије, Архива Југославије, Историјског архива Београда, али и дневника и мемоара истакнутих личности политичког живота, и великом броју наслова српске и југословенске штампе и периодике. Иако је и сам млађи савременик догађаја и личности о којима пише, Селенић до краја остаје веран историјским изворима и ономе што је у њима могао да прочита. Његови закључци су одмерени, хладнокрвни и лишени било какве емоционалности или сензационализма. Једна од највећих вредности ове књиге је управо то – Селенић не сагледава Стамболића ни кроз призму човека чији су посмртни остаци, након отмице и бруталног убиства, пронађени у јами са кречом, нити као човека који је најодговорнији за политички успон Слободана Милошевића и све оно што је тај успон потом произвео.

Из редова поменуће књиге израња лик Ивана Стамболића чији

су комплексност и вишеслојност очигледни, човека који уочава политичке и историјске процесе дуго трајања, антиципира проблеме, промишља и твори проактивну политику. Његова личност одражава године формативног искустваведеног на селу, у различитим фабрикама и предузећима где је прошао све ступњеве – од обичног радника до генералног директора, а потом и у различитим органима власти. Иван Стамболић био међу последњима, ако не и последњи истакнути српски руководилац који је имао такав развојни пут, и који је, кроз одрастање на селу, младост проведenu у фабрици и на студијама, и зрелије доба у управљачким структурама, тако добро и дубоко упознао менталитет својих сународника и разумевао друштвене процесе. Истовремено, развој у таквим околностима представљаће, на дуже стазе, и изванредан терет. Стамболић није могао да се отргне од уског, идеолошког строго дефинисаног (премда свакако није био догматичар) комунистичког светоназора, у коме су све политичке и друштвене снаге које нису под директном и потпуном контролом партије опасност по поредак и државне интересе. Није могао, или није желео, ни да напусти већ увелико раширену праксу стварања клика и интересних групација унутар партијских и руководећих структура. Формирао је, а потом са собом водио, групу млађих, чинило се способних и лојалних кадрова, од којих су свакако

најзначајнији били Драгиша Буца Павловић и Слободан Милошевић. У његовом политичком раду било је и извесног прагматизма, па и тежње да се правила релативизују или искриве у корист тренутних политичких интереса. Епизода везана за избор Милошевића на место председника Централног комитета Савеза комуниста Србије (ЦК СКС) и Стамболићева улога у том чину еклатантан су доказ.

Селинић доста простора у својој монографији посвећује сукобу Стамболића и Милошевића, припремама за 8. седницу ЦК СКС, самој седници и њеним последицама. Након пада са власти и велике личне трагедије која га је снашла, Ивана Стамболића је чекао „златни кавез” у виду директорског места у ЈУБМЕС банци и потпуног изопштавања из политичког живота. Селинић веома прецизно реконструише догађаје са самог краја 90-их година и, у принципу, негира гласине које су деценијама кружиле и круже Србијом, везане за тобожње оживљавање Стамболићеве политичке каријере на самом крају 20. века и његову кандидатуру на изборима за председника СРЈ 2000. године. Иако цитира Стамболићеву констатацију да је Милошевић био „добар слуга а зао господар” и наводи примере критичких наступа у јавности, Селинић реалистично процењује тежину коју је Стамболић могао да има уочи избора 2000. године, указујући да је он веома брзо испао из ужег круга личности које је уједињена

опозиција разматрала за кандидата који би на изборима требало да сруши Милошевића и његов режим.

Иако је Стамболић несумњиво централна личност књиге која је предмет овог приказа, она својом ширином и богатством анализе значајно превазилази оквире једне политичке биографије. Наиме, Селинић је, пишући о политичким проблемима са којима се Стамболић хватао укоштац, заправо писао и важна поглавља историје Србије и српског народа у целини. На тај начин осврнуо се на Устав из 1974. године и бројне последице које је произвео. Селинић је, на основу богате историјске грађе, снажно аргументовао чињеницу да је примена овог устава практично онемогућавала нормално функционисање СР Србије, истовремено је доводећи у неравноправан положај спрам других југословенских република. Иако извесно није био националиста, Стамболић је велики део свог политичког рада и енергије утрошио управо на покушаје повратка административне контроле Београда над територијом републике, што се одражавало и на питање Косова и Метохије и дубоке политичке кризе које је Косовско питање производило. Кроз одблеске Стамболићеве биографије приказан је процес постепеног формирања ванпартијске опозиције и усложњавања политичког живота у Србији, у којој су, управо у епоси његове власти, до значајног утицаја дошли пи-

сци и други уметници и културни посленици, црква, делови официјерског кора ЈНА, руководиоци привредних и друштвених организација. Из перспективе некадашњег председника председништва Србије приказан је и процес демонополизације политичке власти, увођења вишестраначја и обнове парламентаризма, почетак и ток ратова на простору бивше Југославије, својинска трансформација и све оно што је обележило крај 20. века.

Слободану Селенићу у потпуности је успео да у целини реконструише живот и политички рад Ивана Стамболића, али и да кроз његову личности верно ослика једну од најдинамичнијих и најдраматичнијих епоха у новијој историји српског народа. Његова монографија у великој мери је испунила историографске белине и значајно проширила хоризонте знања. Упркос чињеници да је реч о књизи чији су обим и ширина анализе морали бити ограничени због тржишних захтева и профила публике којој је намењена, она заиста представља изузетно велики допринос научној историографији. Нека будућа истраживања могла би да је допуне онајвише у аспекту утицаја политике великих сила на дешавања у Србији и Југославији осамдесетих година, као и да понуде информације о томе како је Стамболића и пресудне политичке догађаје његове епохе видео страни фактор.

Александар Симојановић